

ΓΡΑΜΜΑΤΑ & ΤΕΧΝΕΣ

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΑΤΖΟΥΡΑΚΗΣ:

Η τέχνη είναι αφεντικό του εαυτού της

«Σ' αυτή την έκθεση αφηγούμαι όλη μου τη ζωή και αυτό που προσπαθώ σε όλη μου τη ζωή είναι να συνδέω τις μικρές και ασήμαντες στιγμές με τη μεγάλη Ιστορία» ήγει ο Κυριάκος Κατζουράκης για την έκθεση που Αναφορά στη Γκαουέρνικα που παρουσιάζει το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζας στο Μέγαρο Ευιάρδου. Με όλα τα μέσα που διαθέτει, ζωγραφική, κινημέ, γράψιμο, αυτή τη φορά ο γνωστός ζωγράφος αναμετράται με τη φόρμα ενός «συνολικού έργου», με την «αφήγηση στοιχείων που κιβούνται παράλληλα στη ζωή και την τέχνη

μου». Καλλιτέχνης που τάρραξε τα εικαστικά νερά όταν πρωτοεμφανίστηκε, ένας στοχαστής της τέχνης και της κοινωνίας, ο Κυριάκος Κατζουράκης παραμένει βαθιά πολιτικός καλλιτέχνης ωστόσο δεν δέχεται τη στράτευση της τέχνης. «Δεν υπάρχει τέχνη που υπηρετεί σκοπιμότητες, γιατί η τέχνη είναι αφεντικό του εαυτού της» ήγει, ενώ δεν αντιπαρέχεται τα σημεία και τα τέρατα της εποχής μας. «Φασισμός, ναζισμός. Μάλλον ξεχνάμε την ιστορικότητά τους και προσπαθούμε με παλιά εργαλεία να πολεμήσουμε καινούργιο εχθρό. Η δύναμη των ΜΜΕ έχει επιβάλει τη χρήση τους, αλλά είναι τόσο φανερά κατευθυνόμενα που ελπίζω ότι σύντομα θα χρησιμοποιούμε όρους και ορολογίες ευθόβλες, και θα περιγράφουν καθαρά τα κοινωνικά αδιέξοδα και τους σύγχρονους δολοφονικούς πολέμους, όπως στη Συρία, στο Ιράκ, στην Παλαιστίνη κ.α. Οι ιδεολογίες του παρελθόντος, που γέννησαν τα φασιστικά και ναζιστικά τέρατα, έχουν αντικατασταθεί από ωμά επεκτατικά συμφέροντα, δολοφονούνται εν ψυχρώ παιδάκια και μανάδες, σχολεία, νοσοκομεία, άμαχοι, γιατί η Δύση θέλει να κλέψει ενέργεια. Αυτό είναι φασισμός; Στη Δύση γίνονται λευκά κελιά, Γκουαντάναμο, Αμπουγκρίμπι, στρατόπεδα συγκέντρωσης. Αυτό είναι ναζισμός;

ΣΥΝΝΕΤΕΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΥ ΚΡΗΜΝΙΩΤΗ

Στην ταινία, το θέμα των μεταλλαγμένων σπόρων, για παράδειγμα, συνδέεται με τον κοινωνικό βυθό που κατοικούν οι ήρωες της ταινίας και παράλληλα οι μικρές κοινότητες που αρχίζουν να ανθίζουν. Στην έκθεση, αντίστοιχα, ένας κυβιστικός πίνακας μιας σκηνής βίας συνυπάρχει με ένα παιδάκι μπροστά σε μια γρίλια που κρατάει έναν πίνακα νεκρής φύσης. Το καινούργιο στοιχείο που διαπνέει αυτή την ενότητα είναι η αφήγηση στοιχείων που κιβούνται παράλληλα στη ζωή και την τέχνη μου.

μείς, δεν είναι η ανακάλυψη ή η πρωτοτυπία. Γιατί η ανακάλυψη δεν είναι κρυμμένη, υπάρχει, αλλά αναδύεται την ώρα που φτιάχνεται το έργο.

Τι θέλπες να αφηγηθείς για τη ζωή και την τέχνη σου σ' αυτή την έκθεση;

Σ' αυτή την έκθεση αφηγούμαι όλη μου τη ζωή. Και αυτό που προσπαθώ σε όλη μου τη ζωή είναι να συνδέω τις μικρές και ασήμαντες στιγμές με τη μεγάλη Ιστορία.

Ο Πικάσο με την Γκουέρνικα όρισε και καθόρισε τη σύγχρονη τέχνη. Η δική σου Αναφορά στη Γκουέρνικα ε-

Πότε ένα έργο υπερβαίνει τις προθέσεις του δημιουργού;

Όταν περιέχει αντιφατικά στοιχεία με τελείως διαφορετική δομή και όψη, τότε συμβαίνουν καινούργιες συζεύξεις στο επίπεδο της φόρμας. Παράδειγμα, στο τρίπτυχο μου Γκουέρνικα 1 - όπου συνυπάρχουν ρεαλιστικά στοιχεία (το γυμνό του κοριτσιού, ο ημίγυμνος φαντάρος, ο σκόλος, τα νοσοκομειακά στοιχεία) με τα κυβιστικά επίπεδικα - ζωγραφιστά στο κέντρο του επιπέδικου φόντου μια πόρτα ανοιχτή και από εκείνη τη στιγμή και μετά δεμπόρεσα να την κλείσω, εννοώ ζωγραφίζω συζεύξεις στο επίπεδο της φόρμας. Παράδειγμα, στο τρίπτυχο μου Γκουέρνικα 1 - όπου συνυπάρχουν ρεαλιστικά στοιχεία (το γυμνό του κοριτσιού, ο ημίγυμνος φαντάρος, ο σκόλος, τα νοσοκομειακά στοιχεία) με τα κυβιστικά επίπεδικα - ζωγραφιστά στο κέντρο του επιπέδικου φόντου μια πόρτα ανοιχτή και από εκείνη τη στιγμή και μετά δεμπόρεσα να την κλείσω, εννοώ ζωγραφίζω συζεύξεις στο επίπεδο της φόρμας. Έμεινε ανοιχτή και ακόμα κι εγώ δεν ξέρω πού οδηγεί αυτό το άνοιγμα στο κέντρο του πίνακα, είναι ένα δικό μου μυστικό, ίσως σουρεαλιστικό άνοιγμα και για μένα μια παραγγελία να συνεχίσω να ψάχνω ζωγραφίζοντας.

Είσαι ένας βαθιά πολιτικός ζωγράφος, όμως δεν κάνεις αυτό που λέ-

νε στρατευμένη τέχνη. Μπορεί η τέχνη να μπει σε όρια στράτευσης;

Θα πω μια σκέψη που σε εξεγερστικές περιόδους ποτέ δεν θα έλεγα. Δεν υπάρχει τέχνη που υπηρετεί σκοπιμότητες, γιατί η τέχνη είναι αφεντικό του εαυτού της. Αυτή η σκέψη είναι μεν διαφορετική από το «η τέχνη για την τέχνη», αλλά είναι στο όριο. Η φαινομενική ελευθερία του Δυτικού καλλιτέχνη έχει κρύψει για τα καλά τις αναπνευστικές δυνατότητες της τέχνης. Ο καλλιτέχνης σήμερα πιστεύει ότι είναι ανεξέλεγκτος και ελεύθερος να πειραματίζεται. Όμως δεν είναι έτσι. Όταν η ματιά του θεωρηθεί δυσάρεστη, περιθωριοποιείται εντέχνως. Οι μαϊκίνες στην Αναγέννηση γνώριζαν καλά ότι η τέχνη είναι ανυπάκουη και ήταν άγραφος κανόνας η παραγγελία να είναι στα μέτρα του καλλιτέχνη, διαφορετικά δεν γινόταν. Έτσι εξηγείται η υψηλή ποιότητα των έργων επί τρεις αιώνες, από το κουατροτσέντο μέχρι τον δέκατο έκτο αιώνα. Ακόμα και στο αντάρτικο οι ζωγράφοι πολεμούσαν και με το όπλο χιαστί σπασοφόρων πρόσωπα σαν φωτογράφοι του πόνου, αυτό δεν ήταν στράτευση της τέχνης τους, αποτύπωση και καταγραφή έκαναν οι ταλιπώροι.

Πώς στέκεται ένας δημιουργός απέναντι στην επανάκτηση του ναζισμού και του φασισμού στην Ευρώπη και τον κόσμο μας, τόσο χρόνια μετά τη δημιουργία της Γκουέρνικα.

Κατά τη γνώμη μου, από την καταστροφή της Γουγκουολιάστας το 1999 και μετά χρειάζεται επανειλημμένη αποτύπωση αυτών των όρων: φασισμός, ναζισμός. Μάλλον ξεχνάμε την ιστορικότητά τους και προσπαθούμε με παλιά εργαλεία να πολεμήσουμε καινούργιο εχθρό. Η δύναμη των ΜΜΕ έχει επιβάλει τη χρήση τους, αλλά είναι τόσο φανερά κατευθυνόμενα που ελπίζω ότι σύντομα θα χρησιμοποιούμε όρους και ορολογίες ευθόβλες, και θα περιγράφουν καθαρά τα κοινωνικά αδιέξοδα και τους σύγχρονους δολοφονικούς πολέμους, όπως στη Συρία, στο Ιράκ, στην Παλαιστίνη κ.α. Οι ιδεολογίες του παρελθόντος, που γέννησαν τα φασιστικά και ναζιστικά τέρατα, έχουν αντικατασταθεί από ωμά επεκτατικά συμφέροντα, δολοφονούνται εν ψυχρώ παιδάκια και μανάδες, σχολεία, νοσοκομεία, άμαχοι, γιατί η Δύση θέλει να κλέψει ενέργεια. Αυτό είναι φασισμός; Στη Δύση γίνονται λευκά κελιά, Γκουαντάναμο, Αμπουγκρίμπι, στρατόπεδα συγκέντρωσης. Αυτό είναι ναζισμός;

Και απέναντι στην έκρηξη των νέων τεχνολογιών;

Εγώ αντιπροτείνω τη ζωγραφική, την ποίηση, τη μουσική, τη χειροποίητη τέχνη. Οι νέες τεχνολογίες είναι πολύτιμες στην ιατρική επιστήμη, στην επιστημονική έρευνα, στη διευθέτηση γραφειοκρατικών θεσμών. Το ζήτημα είναι εκτός ελέγχου πλέον, ήδη οι καλλιτέχνες πειραματίζονται με τις νέες τεχνολογίες συνεχώς, ίσως να απολαμβάνουν αυτό που σας είπα προηγουμένως, τη φαινομενική ελευθερία τους.

Πότε πρωτοείδες την Γκουέρνικα;

Την αυθεντική Γκουέρνικα δεν την έχω δει ποτέ. Αλλά το έργο το πρωτοείδα δευτεροετής στη Σχολή Καλών Τεχνών, τότε γίνονταν οι απανωτές διαδhlώσεις της ΕΔΑ μεταξύ των δυο δολοφονιών του Λαμπράκη το 1963 και του Πέτρουλα το 1965. Μια μέρα πήγαμε στο ατελιέ του ζωγράφου Γιώργου Βακιρτζή με μια φωτογραφία της Γκουέρνικα και τη ζωγράφισε μπροστά μας σε τεράστιο μέγεθος, 6 μέτρα περίπου ήταν, για να την κρατήσουμε πανό για τη διαδhlωση. Σ' αυτή τη φωτογραφία, στη σχολή, πρωτοείδα την Γκουέρνικα. Τότε δεν συνειδητοποιούσα αμέσως την τόλημ αυτού του έργου. Όταν μάλιστα είδα και την ευκολία με την οποία τη ζωγράφισε ο Βακιρτζής, ανασύχπασα. Εκείνη την περίοδο, παράλληλα με τη γοητεία που ασκούσε πάνω μου η σχηματοποίηση στη ζωγραφική, είχα και ένα είδος άρνησης. Παρ' όλο που την έβλεπα σε ανθρώπους που λάτρευα, στον δάσκαλό μου τον Μόραλη, στα χαρακτηριστικά Κατράκη, στη γλυπτική του Κλουβάτου, ένιωθα ότι πρέπει να αναζητήσω και αλλού τα εργαλεία μου. Τότε ήμουν πολύ κοντά σε ανακαλύψεις γύρω από τον νεορεαλισμό και τη σχέση του με την κοινωνική πραγματικότητα που ήταν έντονα πολιτικοποιημένη. Από τη δολοφονία του Πέτρουλα και μετά εντατικοποιήθηκε η αναζήτηση γύρω από τον ρεαλισμό, φτιάξαμε την ομάδα «Νέοι Έλληνες ρεαλιστές» το 1968. Ουσιαστικά πρωτοανακαλύπτω την Γκουέρνικα μετά και τη σπουδή μου στο Λονδίνο.

Τι ήταν αυτό που σε έφερε να συνυμλήσεις ξανά με την Γκουέρνικα σήμερα;

Το ίδιο το θέμα. Τα πάθη των ανθρώπων στη χώρα μου, αυτά τα τελευταία χρόνια, και ταυτόχρονα η προσπάθεια να υλοποιησω κι εγώ στη δουλειά μου αυτό το θράσος της παιδικής ματιάς. Αν δείς την έκθεση ενώ σε με μια πράξη ματιά έχει ένα ενιαίο ύφος, τα έργα της είναι πολύ διαφορετικά μεταξύ τους.

Η Γκουέρνικα είναι η εικόνα της τραγωδίας. Και η συνομιλία της με τη σημερινή εικόνα της παρακμής ήταν η μεγάλη δυσκολία. Αλλά το τόλημσα. Μπροστά έβαλα εικόνες της αδιαφορίας, της λαγνείας, της θυματοποίησης, της απουσίας ελπίδας και τα στοιχεία που απειλούν την ιστορική μνήμη που αποπνέει η Γκουέρνικα. Η μόνη φωτεινή εικόνα είναι ο φαντάρος δεξιά με το τατουάζ του Πικάσο στο μπράτσο του, που θα συνεχίσει το έργο, έξω από αυτό.

Αυτή η έκθεση δεν μοιάζει με προηγούμενες σου. Είναι μια νέα αρχή;

Ναι, είναι. Το ιδιαίτερο αυτής της ενότητας είναι ότι αποτελείται από ζωγραφική και κινηματογράφο. Και στα δύο υπάρχει μια κοινή γλώσσα. Αυτή η γλώσσα αποτελείται από στοιχεία φαινομενικά διαφορετικά, που όμως συνδέονται με μια εσωτερική σχέση.